

ЖАРКО БУРОВИЋ

СВИЈЕТ ЛИРСКИХ ГУСТИНА (ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ПОЕЗИЈУ РАДОЊЕ ВЕШОВИЋА)

Слика као средство израза веома је примјетна у поезији Радоње Вешовића. Сва чулна треперења у којима је садржан асоцијативни и перцептивни супстрат темељи се на слици, а то значи да се кроз њу могу моделовати и трансформисати и дубља поетска значења. И када се преплиће лагани вид фиксације са усковитланим, рекли бисмо кошмарним слутњама које заокупљају пјесникову свијест, и тада се користи метод ликовновалерских ткања. Та ткања дјелују само на изглед старински; у њима се, ако залазимо у дубље слојеве лирских маса, може препознати савремена инспиративна акумулација, која поред финих визуелно-ликовних распрострањања посједује и богату мисаону димензију.

Вешовићева поезија урања у живо месо времена. Пјесник је свјестан да вријеме доноси многе наслаге људских стања и расположења, које траже да се улију у језик поетских сливова, симболичних слика, маштовитих узлета, сновних блакости и доживљајних одсјаја. Уливање се обавља тако што се на једну тему јавља више обликованих варијацијских ознака које се међусобно не потиру. Штавише, оне поред особене визуелно-фигуративне орнаментике располажу увијек различитим поступком цизелације стихова. Некад је у питању широко захваћени систем баладичног казивања, а некад се ради о сажимајућем симболско-исповедном саопштењу.

Оба ова начина дала су жељене плодове зато што је Вешовић полазио од становишта да процес настајања и грађења пјесме подеси према снази доживљаног стања, које је у једној прилици исказано у виду крокија, а у другој се расточавало у шире рапсодично-баладичне кругове.

Кад се ради о трагичком мотиву, исповједна структура се раслојава по једном слиједу који је богат контрастирајућим елементима. Па и ако је лук исповиједања широк, кроз његово ткиво проткана је црта тананог лирског говора.

Пјесме које су везане за рат и Револуцију (Вешовић је учесник Револуције од првог дана), поред тога што су исказане у баладичном тону и току, асимиловале су осебујна драмска језгра, која су, да би добила осмишљену функцију, поистовјећивала ратника са величајношћу биљног свијета (*Ноћни марш*).

То је онај тренутак кад се реагује на смрт. Смрћу је песник обузет до мјере која се граничи са трансом, па је зато своје лирско узбуђење окренуо ка степеновању етичког чина погибије. *Пали су нешакнутии / каљавим обичношћима - / лицем ка ледини, ђољедом у даљине.*

Смрт се у Вешовићевој поезији не исказује као чин нестајања. Она је доживљена као један вид посебног реминисцентног живота, који постаје виднији и пластичнији када се помјерају временски размаци. Слике призора смрти "пресликавају" се у слике дозива живота. Партизанска колона о којој пјесник пјева је колона која тражи станиште сна. Вешовић све чини да јој пут кроз вријеме п р о д у ж и , да је подари цвијетом и ријечју. Пјесникова порука која се односи на ход колоне сигнализује вјечито постојану људску жудњу. *Смрћу се дошакни још боље судбине.*

У једном дијелу Вешовићеве поезије назначен је однос смрти и историје (*Ослобађање слободе*). У пјесмама са таквим тематским својством наилазимо на звук који помало има патетичну скраму, а то је ваљда због тога што лирска ријеч није увијек могла да пронађе благовремени и одговарајући спој са доживљајним искуством. Међутим, више је мјеста која су, на срећу, мимоишла тај несклад рјечи и доживљаја и уздигла се до степена врхунске поетске контемплације.

Када се мијењају исказни профили, када заклобуча модернији звук, тада стихови понесу свјежином ликовног дејства и богатством садржајних маса. Тада се и мелодијски ритам сравањује са доживљеним блоковима, односно са поводима (инспирацијом) који условљавају та усаглашења. Улога метафоре је ту да размрси чвор расположења, сублимишући његову сазнајно-психолошку природу на најнужније исказне елементе. Метафором се брже руше традиционални оквири у исказној структури пјесме, што је један од срећних предуслова да се језик и пјесма отворе ка изражајним дубинама.

Уколико Вешовић метафори као средству за раскошно обогаћивање поетског свијета поклања већу пажњу, његове пјесме располажу и изразитијим лирским полетом и умногоме ће утицати и на развој асоцијативних слојева, и те како потребних опредмећивању њиховог лирског устројства. Метафора и обликом и значењем помаже да се поетско дејство распростире по закону кондензовања и сталног

прожимања доживљајних структура. Уосталом, треба се у овом тренутку подсетити и једне опаске Романа Јакобсона, који каже да је *ушћ* метафоре *сйваралачка асоцијација по сличности и суйројности*.

Предности метафоре огледају се у томе што она исповједни склоп може да исказе сажето и сугестивно. Њена је особина да сажимајући даје пјесми појачану тензију, згуснутији ток и пластичнији презентат. Ако се метафора ослони на детаљ, ако њему робује, пјесма ће остати без унутрашњег напона, ватре и љепоте. Дакле, пјесма која обилује метафорама бива тек онда цјеловито обликована ако су њени унутрашњи састави спојени са кичменим стубом пјесниковог надахнућа.

Има тренутака када Вешовић механички употребљава метафору, па она тада дјелује као украс без потребног значења. То је обично онда када се пјесник препушта струји звуковних омама, кој нијесу праћене слиједом доживљајних густина. За пјесму није довољан само узбудљив мотив. Она тражи да се узбуђење пренесе са спољњег плана на план вокацијског поступка, у коме лирске силе помјерају субјект ка граници пуне изражајне љепоте.

Вешовић посједује једну врсту чедности која се поклапа са осјећањем чистог дјетињег сна. Та чедност је проистекла из пјесникове вјере у идеале Револуције. Због тога ће пјесник сва хтјења и све жудње да веже за Револуцију, за људе са којима је дијелио дане свјетлосних заноса и ноћи борачких мука и одрицања. (*Наши кораци, Гајовићки партизан*). У пјесмама које су везане за рат, асоцијације се брже множе и рачвају, сустичући једна другу. Ту се рађају смјеле слике и поређења, које ријетко када имају овештао звук и боју.

Добија се утисак да Вешовић на ратну муку, на оне призоре који се исхитрено увлаче у свијест, гледа као на нешто гдје се мјери врлина људске везе са идеалима Револуције. Зато се одрицање сматра природном потребом, у којој је садржана људска свемоћ да се траје, да превлада све просторе од смрти до слободе. У том смислу карактеристична је пјесма *Сйавач*. Пјесник и мртвог друга, пружајући му руке из полусна, придржава да истраје. Сличном мотивацијском особеношћу одликује се и пјесма *Чирак за његов гроб*, у којој пјесник, оставши без драгог друга, Хамида Беширевића из Вишеграда, жели да га песмом преточи у облик вјечитог трајања: *Кад би ње знале као ја - /све мајке добре / њожељеле би да ње роде*.

Гдје је присутан закорачај смрти, ту се, у виду великих зелених драперија, јавља природа. Пјесник користи природу веома издашно и то је, рекло би се, много допринијело да се створи штимунг пластичних доживљајних стања. Пјесма *Сйавач* је рјечити примјер срећног коришћења великог царства љетњег пејзажа. У емотивном струјању пјесме сусрећемо ријечи које су, захваљујући пјесниковом имагинацијском замаху, постале лирски постојане и животворне. Ради се о обичним ријечима, осмишљеним низом иновантно датих и прожи-

мајућих слика и сазвучја: небо, хлад, гране, ледина, долина, облаци, жито, брдо и неке друге. Те су ријечи употријебљене као декор за *Сивача*, али при њиховој употреби није се нарушила равнотежа фино казане лирске исповијести.

Пјесник Вешовић има такође изванредно осјећање за поређење. То је најпримјетније у оном кругу пјесама које су резигнантно интониране и које исказују стање кобне тишине и самотности. Самоћа је у Вешовићевим стиховима сва у знаку ритуалне упаничености, али у њој није замрла жудња за отпором. Та жудња флуидира час као мирење са доживљеним самотништвом (*Паланачка очајанка* и *Нечији кораци њој самоћи*), а час као мала побуна противу њених сулудних клијешта (*Дух шуме*, *Урнебесна пјесма*).

Све што се дешава у овом свијету дешава се као предметна и као појавна одлика. Ова друга за Вешовића је важнија, јер се у њој и помоћу ње оштри снага духа, повећава функција увијек "одмотане" знатижеље. То би било нешто као свјетлост. Видљива је а неухватљива, не бар предметно. Чула су регистар за хватање појавних облика, не само оних који се виде у простору него и оних који затрепере у нама, попут гласних жица.

Пјесник је у вјечитом трагању за свијетом који га упућује у дубине и ковитлаце, из којих ће се, ако је трагао добро, изњедрити благо снијеване љубави и искуство животног чина. Па ипак, не може се постојати независан од предмета, јер они, удружени са појавама, сачињавају наш свијет. Тај свијет се ломи на дражи и усхите, на несанична бдјења, на бол и слутње.

Пјесма шири наручје свога интереса према свему што се открива дубином смисла, па ће отуда и љубав, као једна од животних одредница, да забруји властитом премоћи. Да је то тако казује Вешовићева пјесма *Љубав*. Док све може постати нијемо и непокретно, слабапно, љубављу се може десећи и само чудо: *Само њим љасом / с краја свијетља дозвољеш / љрлицу друга / и изљубљеног љса*.

То би била љубав у ширем значењу. Таква љубав се испољава, у пуној тежини свога акцентовања, на модре шуме, на завичајну ријеку Лим (*Лимовање*), на оне звукове и на оне пејзаже, на ону величајну љепоту свога поднебља због које је пјесник тужан јер је пије сам (*Таласање судбине*).

Међутим, код Вешовића се запажа и један раскошно бујан свијет еротизоване љубави, у наслућивању. Ту подтекст подгријава љепоту чулне насладе. Зачудо, иако се у његовању такве поезије може наићи на многе хриди, Вешовић је успио да одржи мјеру и да направи стихове који ће значити нешто најљепше што је створено у нашој љубавној лирици. То се у првом реду односи на пјесму *Ноћ у манастирском конаку*, која је инспирисана фреском *Сусрећ Јоакима и Ане њред златним враћима* у охридском Светом Клименту.

Наслућивање и чежња магнетски привлаче пјесника на лирско саопштавање љубави. Зачудо, то није љубав, која се присваја наручјем, него сматрањем и жудњом. Рекло би се да пјесник воли да своју драгану доживљава у очекивању, ваљда зато што очекивање има непомућено лице чедности. Пјесник се плаши растанка као какве коби. Тада би се блиска веза кидала а осјећање топило. Утјеха се извлачи из очекивања. Очекивање је нека врста пијанства, које потхрањује чежњивост и слутњу. Истина, такав став садржи у себи романтичарско обиљежје, али надахнуће није остало без питке лирске дикције.

За пјесничко сапштење је важно да има дејство неочекиваног. Оно се може ослањати, као у Вешовићевом случају, на традиционалне оквире, али ће и тада надахнуће завијорити својим симболичким системом и зазрачити својом богатом унутрашњом рељефиком.

Вешовић на живот гледа као на драму. Поезија је начин да се омекшају тврдине, да се спозна тама грча и сјај похода у тајне које се у човјеку и у свијету откривају. И кад се пролази кроз густе мреже мрака, нада не напушта људско срце. Напротив, нада је јача од страха. Са надом се стиже тамо гдје човјек и цвијет налазе коријен заједничког именована: *И њако сѣиѣгосмо доведе / њрви цвијетѣи и ја.*

Пјесниково надахнуће не испољава се кроз агресивност ријечи. Надахнуће се развија кроз истанчано коришћење говорног фонда, обогаћеног народном лексиком. Нема оних "експлозија" које сусрећемо у поезији надреалиста. Све је у језичком систему мирно, али се том мирноћом, што је једна од великих Вешовићевих врлина, исказала свеобухватност немира, тог у поезији неопходног чиниоца.

Карактеристична је Вешовићева пјесма *Бјелуџак*. У њој се пјесник до краја ослободио сувишних ријечи, сводећи пјесму на њено голо али функционално језгро. Сугестивни елеменат у сразмјери је са симболичким маркацијама. Није само ријеч о емотивном струјању. У пјесми су остварене дубоке мисаоне споне и значења. То је мали планетоид људског немира, грађеног искључиво на подлози субјекта, мада се у пјесми јављају, у складним ритмичким фреквенцијама, предметне слике: камење, сјечиво, море, чело...

У *Бјелуџку* није само садржан откуцај мора, него је у њему дато вјечито немирење човјека и свијета. Пјесма није ничим непотребним оптерећена, па ни интерпункцијским знацима. Тек онда када се лирски замах окончао, када је добио своје блоковно заокружење, стављена је тачка. Снагу допадљиве лирске сугестије пјесник је остварио и у пјесми *Камичак са бечићке њлаже*, пјесми која је из истог лирско-мисаоног сазвјезђа као и *Белуџак*. Камичак се скрива у својој тајни и самоћи, представљајући свијет за себе и на људском длану и у морском дубинама. Он ће бити свједок игре живота: *У вршикама дојки / док љубе / разрокосѣи му румена сни.*

Љепота добре поезије највећма се огледа у трагизму. Колико је пјесник из њега успио да извуче оплођајног и животворног ткива, толика је била и вриједност поезије. Треба рећи да је пјесма већ окончани поступак у сфери доживљајног свијета, који је, посредством пјесника, усмјерен од имагинарне ка апсолутној равни. Код савременог пјесника разуђенији је рељеф инспирације због све израженијих врлина да се на видјело дана изнесу скривена унутрашња дрхтања.

Код Вешовића је трагизам произишао због човјекове релативности пред великим свијетом празнине, која је у виду питалица надахнуто изречена у пјесми *Кумова слама: И звијезда / изнад мене виси / само о длаци / неке мисли / - као ја...*

Пјесник је захваћен болом што не може да премости поноре празнине. Ту је чвор васколике драме на релацији пјесник - свијет, коју је луцидно апострофирао пјесник и есејиста Миодраг Павловић у тексту *О сѝрукѝури ѝјесме: И док је ѝраѝика ѝесника у жудњи за усѝоменом која се никад не исѝуњава, айсолуѝ ѝраје ѝраѝиком никад довршеноѝ ѝада.*

Нота трагизма присутна је код Вешовића кад пјева о пролазности живота, кад пјева, у болним грцајима, о неоствареним жељама да досегне даљине, да отвори и спозна шкољку животних тајни, ненаклоњених људском срцу и тежњама. И кад је хтио свуда да дође, кад је хтио да додирне руком неиспитана крајоличја сна, да присвоји просторе, пјесник је уочио да није дошао нигдје. (*Даљина*). Неоствареност чежњи потенцирана је и у *Грчу времена*. Ова пјесма резимира у извјесном смислу сталну човјекову тежњу да трага за извориштима љепота и животног смисла. Ова је пјесма саткана од стишане ритмичке благиности, тананог лирског зрачења и трепераве сноликости. Пољски лептир за којим стреми пјесникова рука - није ли можда лице наде коју је прекрила вјечита невјерница - сумња.

Пјесме са наглашеним песимистичким тоном настале су онда када је по пјесниковом увјерењу нада тек требало да живи - после рата. Младо срце ратника утрло је пјеснику пут да размишља, да препознаје рат унутар себе и рат са собом. Тај рат је немилосрдан, иако не носи ранија одрицања и муке. Други је, можда тежи, терет по сриједи. Осјетивши се великим дужником пред мртвима, који су пробудили свјетло времена, али нијесу сами ушли у њ, пјесник је, наставши се лицем у лицем са собом, осјетио да то што је жив представља привидну, илузорну срећу (*Шѝа да кажем ѝвојој мајци*). Пјесме које носе печат бола за мртвима, Вешовић је довео до степена пречишћене зрелости.

Упоредо са песимизмом те врсте јавља се и песимизам који носи укусу љуте горчине. Истина, он је прављен од нешто тврђег материјала, није хипнотичан као онај претходни. Пјесник кори живе што су се заогрунули таштином, што су се озвјерињали. На њихову адресу упутиће ријечи једна: *Срам вас било, живи, како лако мреѝе - / ѝрбове*

зажижем да вас освијетле. Пјесник стоји усамљен сред *Доба глaдног*, али он, како видимо, није равнодушан на људска отуђења. Ту је ријеч - оптужба која се односи на оне који су душу затровали "маглом ублаћених вода".

Завршавајући размишљање о поезији Радоње Вешовића, морамо истаћи да је то поезија у којој живи и траје свијет лирских густина, са неисцрпним богатством емотивне енергије, уливене у надахнуће, а из надахнућа преточене у постојану мелодију поетског говора.

Žarko Đurović

THE WORLD OF LYRICAL DENSITY
A glimpse at Radonja Vešović's Poetry

Summary

In this paper the author is pointing out that the poetry of Radonja Vešović, in which poetry the world of lyrical density lives and lasts, with inexhaustible abundance of emotive energy expressed through inspiration and through the existing melody of the poetic speech in the long run.

